

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi / Journal of Ottoman Legacy Studies

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Cilt 7, Sayı 17, Mart 2020 / Volume 7, Issue 17, March 2020

**OĞUZLAR “KATTI KARDI”YA SADECE “KARDI” MI DERLER(Dİ)?
DÎVÂNU LUGÂTİ’T-TÜRK’TEN ANADOLU AĞIZLARINA BİR EKSİLTME
ÖRNEĞİ: kat-**

*Have The Oghuz Said Only “kardı” Instead of “kattı kardı”? An Example of
Ellipsis From Divan Lugat at-Turk to Anatolian Dialects: kat-*

Makale Türü/ Article Types : Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received Date : 03.03.2020
Kabul Tarihi/Accepted Date : 18.03.2020
Sayfa/Pages : 69-74
DOI Numarası/DOI Number : <http://dx.doi.org/10.17822/omad.2020.148>

EMİN ERDEM ÖZBEK

(Dr. Öğr. Üyesi), Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Balıkesir / Türkiye, e-mail: erdem.ozbek@balikesir.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9440-9664>

Atıf/Citation

Özbek, Emin Erdem, “Oğuzlar ‘Kattı Kardı’ya Sadece ‘Kardı’ mı Derler(di)? Dîvânu Lüğâtî’t-Türk’ten Anadolu Ağızlarına Bir Eksiltme Örneği: kat-”, *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 7/17, 2020, s. 69-74.

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 7, Sayı 17, Mart 2020.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 7, Issue 17, March 2020.

ISSN: 2148-5704

OĞUZLAR “KATTI KARDI”YA SADECE “KARDI” MI DERLER(Dİ)? DÎVÂNU LUGÂTİ’T-TÜRK’TEN ANADOLU AĞIZLARINA BİR EKSİLTME ÖRNEĞİ: *kat-*

Have The Oghuz Said Only “kardı” Instead of “kattu kardı”? An Example of Ellipsis From Divan Lugat at-Turk to Anatolian Dialects: *kat-*

Emin Erdem ÖZBEK

Öz: Türk lehçeleri hakkında verdiği bilgilerle *Dîvânu Lugâti’t-Türk*, Türk dilinin en önemli eserlerindedir. Kâşgarlı Mahmud, eserinde Oğuzlarla ilgili de ayrıntılı kayıtlara yer vermiştir. Oğuzların dil özellikleriyle ilgili düştüğü kayıtlardan biri de diğer Türk boylarının kullandığı ikilemeli ifadeler yerine onların ikilemelerin yalnızca bir ögesini kullandıklarıdır. Bu konuda verdiği bir örnek, diğer lehçelerdeki *kattu kardı* ifadesi yerine Oğuzların sadece *kardı* dedikleri şeklindedir. Bugün Türkiye Türkçesi ve ağızlarında *kat-* ve *kar-* fiillerinin ikisi de yaşamakta; bu sözcükler bazen eş anlamlı olarak da kullanılabilir. Anadolu ağızlarında *kat-* fiilinin; *Dîvânu Lugâti’t-Türk*’teki “kattu kardı” ikilemesi ve aynı zamanda hem tarihsel hem çağdaş olarak *kar-* fiilinin anlamıyla örtüşen bir kullanımı olduğu görülmektedir. Bu durumu, ağızlarımızda kullanılan *hamur katmak* ifadesi açık bir şekilde yansıtmaktadır. Aynı kullanım, Azerbaycan Türkçesi ve ağızlarında da tanıklanmıştır. Bu incelemede, bu ifadedeki *kat-* fiilinin, *kat- kar-* (“*katı kardı*”) ikilemesinden eksiltmeli bir kullanımla ortaya çıktığı gösterilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, *Derleme Sözlüğü*’nde yer almayan bu kullanımla *Derleme Sözlüğü*’ne katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Dîvânu Lugâti’t-Türk*, Oğuzca, Türkiye Türkçesi ağızları, ikileme, eksiltme

Abstract: *Divan Lugat at-Turk* is one of the remarkable monuments of Turkic with the data providing information about Turkic dialects. In his work, Mahmud al-Kasgari gave detailed information about Oghuzs too. One of the notes about the Oghuzs’ language in the books is that they use only one element of a hendiadyoin while the other Turkic communities use the complete form. One example about this topic is as follows: Oghuzs say only *kardı* instead of the hendiadyoin *kattu kardı* unlike other Turkic communities. Today, both the verbs *kat-* and *kar-* live in Turkish and its dialects and these words are sometimes used synonymously. In Anatolian dialects, it is seen that the verb *kat-* has a similar semantical context with the usage of the hendiadyoin *kat- kar-* in the *Divan Lugat at-Turk* and also with the historical and modern meaning of the verb *kar-*. *Hamur kat-*, an expression in Anatolian dialects, represents this case clearly. The same usage is found in Azerbaijan Turkish and its dialects too. In this study, it is aimed to demonstrate that the verb *kat-* in this expression developed from the hendiadyoin *kat- kar-* through ellipsis. Additionally, it is aimed to contribute to *Derleme Sözlüğü* since the usage of the verb is not mentioned in this dictionary.

Keywords: *Divan Lugat at-Turk*, Oghuz Turkic, Anatolian Turkish dialects, hendiadyoin, ellipsis

Giriş

***Dîvânu Lugâti’t-Türk* ve Oğuzca**

Dîvânu Lugâti’t-Türk’te Türk boyları ve dilleri hakkında yer yer ayrıntılı açıklamalar yapan Kâşgarlı Mahmud, Oğuzlarla ilgili de önemli bilgiler vermiştir. Gerek boyları ve damgaları gerekse dil özellikleri bakımından, eserde Oğuzlarla ilgili dikkat çekici kayıtlar düşülmüştür. Eski Türkçe söz başı t- sesinin o dönemde d-’ye dönmeye başladığı (*tewey > devey*), /d/ sesinin /y/ olduğu (*kağın > kayın*), kelime ortasındaki /g/ sesinin atıldığı (*çumguk >*

çumuk “alakarga”) vb. eserde Oğuzcayla ilgili dile getirilen özelliklerdendir.¹ İşte Oğuzcayla ilgili verilen bilgilerden biri de Oğuzların dillerinin “hafif olduğu”dur. Bu husus eserde şu şekilde ifade edilmiştir: “Dillerin en hafifi Oğuzlarınkidir. En doğrusu; Yagma ve Tohsılar ile tâ Uygur şehirlerine kadar Etil, Yamar, Ertiş, İla vadilerinde oturanlarındır. En fasihi ise Hâkaniye (Karahanlı) hanlarının ve onlarla münasebette olanlarındır.”² Eserin başka bir yerinde, bu özellikle ilgili şöyle bir açıklama daha yer almaktadır:

Bil ki Oğuzca tuhaftır. Çift olarak kullanılan bu isim ve fiillerden biri asıldır; diğeri de onun şubesidir veya ona bağlıdır. Onlar (Oğuzlar), Türklerden farklı olarak; tâbi olan kelimeyi tek başına kullanırlar. Örneği şudur: Türkler, bir şey diğeri bir şeye katıldığı zaman, kattı kardı derler. Bir şeyi bir şeye katmakta asıl olan kattı'dır; kardı, ona tâbidir. Oğuzlar ise bir şeyi bir şeye katmak için kardı derler ve aslını (kattı'yı) bırakırlar. Bunun gibi Türkler edgü yawlak derler; edgü “iyi”dir, yawlak “kötü”dür; edgü ile beraber kullanılır; yalnız başına kullanılmaz. Oğuzlar ise onu tek başına kullanırlar.³

Z. Korkmaz; Kâşgarlı Mahmud'un Oğuzca'yı tasvir ederken kullandığı “yeğni”, “hafif” gibi ifadelerle onun Oğuzcadaki ses düşmeleri, ses değişimleri, hece kaynaşması, hece yutumu gibi olayların çokluğuna işaret ettiğini belirtmektedir.⁴

Kâşgarlı Mahmud yukarıdaki açıklamada, diğeri Türk boyları bazı kavramlar ve durumlar için ikilemeli ifadeler kullanırken Oğuzların bu öğelerden yalnızca birini kullandığını belirtmektedir. Bu incelemede, Kâşgarlı Mahmud'un bu duruma örnek olarak verdiği *kat-* *kar-* ikilemesi ve bu ikilemede yer alan *kat-* fiilinin özel bir kullanımı üzerinde durulacaktır.

Eksiltme (ellipsis)

Eksiltme, temel olarak bir yapıdaki bir unsurun atılması, eksiltilmesidir. Bu eksiltme işlemi; fonetik, morfolojik ya da sentaktik düzlemlerde ortaya çıkabilir. Anlatımda kolaylık sağlamak üzere bir sözcük, sözcük grubu veya cümlenin bazı öğeleri atılıp eksiltilerek kullanılabilir.⁵

Bu incelemede üzerinde durulan eksiltme türü, bir sözcük grubundaki sözcüklerden birinin atılmasıyla meydana gelen ve kalan unsurun, sözcük grubunun tamamının anlamını yüklediği yapıdır (*elliptical words*).⁶ Bu tür eksiltmelere *düdüklü tencere* > *düdüklü*; *yazma eser* > *yazma*, *cep telefonu* > *cep*; *bedelli askerlik* > *bedelli* gibi örnekler gösterilebilir. Eksiltmeler, dilde sözlükselleşme araçlarından da biridir.⁷ Bu yolla dilin söz varlığına yeni öğeler katılabilmektedir.

1. *Dîvânu Lugâti't-Türk'te* ve Bugünkü Oğuz Lehçelerinde *kat-* ve *kar-* Fiilleri

1.1. *Dîvânu Lugâti't-Türk'te kat-* ve *kar-* Fiilleri

Dîvânu Lugâti't-Türk'te kat- fiilinin anlamları “katmak, ilave etmek, karıştırmak” şeklindedir.⁸ Buna ek olarak *kat-* maddesinde şu açıklamalar yer alır: *ol sirkeni yugrutka kattı* “o, sirkeyi mayalanmış süte kattı. Herhangi bir şey bir şeye katılırsa yine aynıdır.”⁹

¹ Zeynep Korkmaz, “Kaşgarlı Mahmud ve Oğuz Türkçesi”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C. 1, TDK Yay., Ankara 2005, s. 244-5.

² Ahmet B. Ercilasun-Ziyat Akkoyunlu, *Dîvânu Lugâti't-Türk*, TDK Yay., Ankara 2015, s. 187.

³ Ercilasun-Akkoyunlu, *age.*, s. 187.

⁴ Korkmaz, *age.*, s. 247.

⁵ Günay Karaağaç, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 2013, s. 365.

⁶ Karaağaç, *age.*, s. 366.

⁷ Şükrü Halûk Akalın, “Türkçede Söz Yapım Yolları ve Sözlükselleşme”, *XI. Milli Türkoloji Kongresi Bildirileri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay., İstanbul 2014, s. 838; Şükrü Halûk Akalın, “Türkçede Eksiltile Yapıdan Sözlükselleşme”, *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 31/2, 2014, s. 13-29.

⁸ Ercilasun-Akkoyunlu, *age.*, s. 692.

⁹ Ercilasun-Akkoyunlu, *age.*, s. 325.

Dîvânu Lugâti't-Türk'te *kar-* "karıştırmak" fiili madde başı bir söz olarak geçmez. Sözcük yalnızca Kâşgarlı Mahmud'un Oğuzcayla ilgili düştüğü, yukarıda da verilmiş olan kayıta geçmektedir. Kâşgarlı Mahmud'un, "Türkler bir şey diğer bir şeye katıldığı zaman, kattı kardı derler" ifadesinden, Oğuzlar dışındakilerin de *kar-* fiilini kullandığı, ancak bu kullanımın söz konusu ikileme içinde olduğu; "Oğuzlar ise bir şeyi bir şeye katmak için kardı derler ve aslını (kattı'yı) bırakırlar." ifadesinden de Oğuzların *kar-* fiilini tek başına da kullandıkları anlaşılmaktadır.

1.2. Türkiye Türkçesi ve Ağızlarında *kat-* ve *kar-* Fiilleri

Türkiye Türkçesinde *kat-* fiilinin anlamları şu şekildedir: "1. Bir şeyin içine, üstüne veya yanına, niteliğini değiştirmek veya niceliğini artırmak için başka bir şey eklemek, karıştırmak. 2. Bir araya getirmek. 3. *halk ağzında* Döllenmeyi sağlamak için erkek hayvanı dişinin yanına salmak."¹⁰

Kar- fiili de *Türkçe Sözlük*'te şu şekilde verilmiştir: "1. Karıştırmak, birbirine katmak. 2. Toz durumundaki bir şeyi sıvı ile karıştırarak çamur veya hamur durumuna getirmek: *Yapı için harç karmak. Boya karmak.*"¹¹

Türkiye Türkçesi ağzlarında *kat-/gat-* sözcüğü, standart dildeki "eklemek, ilave etmek" anlamına ek olarak şu anlamlarla tanıklanmıştır: "koymak (çay koymak)", "koymak, bırakmak", "yanına almak, dâhil etmek" ve *kar-* (*gar-*) fiiliyle eş anlamlı olarak "karıştırmak".¹²

Ağızlarda *kar-/gar-* fiilinin anlamları da yine standart dildekilere ek olarak şu şekildedir: "karıştırmak (hamuru gardım)", "hayvanlar çiftleşmek".¹³

1.3. Diğer Oğuz grubu Türk lehçelerinde *kat-* ve *kar-* Fiilleri

Çağdaş Oğuz grubu Türk lehçelerinden Azerbaycan, Türkmen ve Gagavuz Türkçelerinde sözcüklerin durumu şu şekildedir:

	Azerbaycan	Türkmen	Gagavuz
<i>kat-</i>	(<i>gat-</i>) 1. İlave etmek, koymak, birleştirmek, içine dâhil etmek. 2. Karıştırmak. (sirkeye su katmak, süte su katmak vb.) 3. Salmak, bırakmak, sokmak. ¹⁴	(<i>gat-</i>) Bir şeyi başka bir şeyle karıştırmak, birleştirmek, eklemek. ¹⁵	1. Katmak. 2. Karıştırmak, birleştirmek. 3. Şaşırtmak, karıştırmak (mec.). ¹⁶

¹⁰ Türk Dil Kurumu, *Güncel Türkçe Sözlük*, <https://sozluk.gov.tr/>, erişim tarihi: 03/02/2020.

¹¹ Türk Dil Kurumu, *Güncel Türkçe Sözlük*, <https://sozluk.gov.tr/>, erişim tarihi: 03/02/2020.

¹² Türk Dil Kurumu, *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, C: VI, TDK Yay., Ankara 1993, s. 1936; C: VIII, s. 2685; *Derleme Sözlüğü*, <https://sozluk.gov.tr/>, erişim tarihi: 03/02/2020.

¹³ Türk Dil Kurumu, *age.*, C. VI, s. 1928; C. VIII, s. 2665.

¹⁴ Öliheydar Orucov vd., *Azerbaycan Dilinin İzahlı Lügati III. Cild*, Şark-Qərb, Bakı 2006, s. 76-7.

¹⁵ G. Kyřasowa vd., *Türkmen Dilinin Düşündürişli Sözlüğü I*, Ylym, Aşgabat 2016, s. 416.

¹⁶ N. A. Baskakov (Red.), *Gagauz Türkçesinin Sözlüğü*, Çeviren: İsmail Kaynak ve A. Mecit Doğru, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1991, s. 138.

kar-	-	(gar-) Bir şeyi ikinci bir şeyle karıştırmak, birleştirmek; bir şeyin üstüne ikinci bir şeyi ekleyip kaşık, kepçe gibi araçlarla karıştırmak ya da sıvı şeyleri çalkalamak. ¹⁷	1. Karmak. 2. Kuşların karıştırılması (çiftleştirilmesi). ¹⁸
-------------	---	--	---

Sözcüklerin bu lehçelerdeki kullanımları da bir birliktelik sergilemektedir. *Kat-* (*gat-*) fiilinin “ilave etmek, eklemek, dâhil etmek”; *kar-* (*gar-*) fiilinin de “karıştırmak” anlamları çerçevesinde olduğu görülmektedir. Türkmen Türkçesine ait sözlükte *gar-* fiilinin açıklanışı, bu “karıştırma” eylemini somut ve açık olarak tasvir etmektedir.

2. *Kat-* *kar-* İkilemesi ve Türkiye Türkçesi Ağızları ile Azerbaycan Türkçesinde (*hamur*) *kat-* Kullanımı

Dîvânu Lugâti't-Türk'te yer alan, “Türkler, bir şey diğer bir şeye katıldığı zaman, kattı kardı derler. Bir şeyi bir şeye katmakta asıl olan kattı'dır; kardı, ona tâbidir. Oğuzlar ise bir şeyi bir şeye katmak için kardı derler ve aslını (kattı'yı) bırakırlar.” ifadesinden, *kat-* ve *kar-* fiillerinin o dönemde de yakın anlamlı oldukları anlaşılmaktadır. Ancak, bu ikilemenin oluşumunda bir tekrar değil; ardışık iki eylemin yan yana gelmesi ya da diğer bir deyişle iki eylemin bir sonucu ifade etmesi söz konusudur. İkilemede yer alan fiillerin anlamlarına tek tek bakıldığında, *kat-* fiilinin öne çıkan anlamının “bir şeyi bir şeye ilave etmek, eklemek”, *kar-* fiilinin de “karıştırmak” şeklinde olduğu görülmektedir. Böylece, “önce bir şeyi başka bir şeye eklemek ve ardından bunları karıştırmak” şeklinde ifade edebileceğimiz anlamda bir yapı kurulmuştur. Bunlar, art arda gerçekleştirilen eylemleri belirtmektedir. *Dîvânu Lugâti't-Türk*'te Oğuzların bu ikilemeyi kullanmadığı belirtilmiş olsa da bu ikileme Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde de görülür: “İkisin kara kata etgil hele / Ki cerrah urur zahm ü merhem bile”.¹⁹ Burada da önce iki şeyi “birleştirmek” ve sonra bunları birbirine “karıştırmak” anlamı kendini göstermektedir. Farklı olarak *kar-* ve *kat-* fiillerinin sırası değişmiştir.

Derleme Sözlüğü'nde *kat-* (*gat-*) fiilinin anlamlarından biri için *kar-* (*gar-*) fiiline gönderme yapılmıştır. *Gar-* fiilinin bu anlamı da “karıştırmak” şeklindedir ve yanında “hamuru gardım” şeklinde sözcüğün kullanıldığı bir söz öbeği de verilmiştir. Bunun dışında, *kat-* (*gat-*) fiilinin kullanımı için burada ayrıca bir açıklama yapılmamıştır. Kendi gözlemlerimize dayanarak Kastamonu ağzında “hamur(u) katmak (*gatmak*)” kullanımının bulunduğunu tespit etmekteyiz. Aynı kullanım Azerbaycan Türkçesi ağzlarında da tanıklanmıştır. Azerbaycan Diyalektoloji Lügati'nde *qat-* fiilinin anlamı isabetli bir şekilde “yoğurmak” olarak verilmiştir. Burada gösterilen örnek de şu şekildedir: *Xamır qatırır, xamralı pişiririr*.²⁰ “Hamur yoğururuz, çörek pişiririz.” Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü'nde de bu kullanıma *xemir* “hamur” maddesinde yer verilmiştir: *xemir qatmaq (salmaq, yoğurmaq)* “hamur tutmak, ekme pişirmek için hamur yapmak, hazırlamak”.²¹

Kat-, geçişli bir fiildir, kendisinden önce bir nesneye ihtiyaç duyar. *Hamur kat-* ifadesi ise nesnel bir kullanıma uygun değildir; nesne olan “hamur” sözcüğü, fiille birlikte öbekleşmiştir. Buna ek olarak, *kat-* fiilinin istemi yalnızca -i hâli ile sınırlı değildir; -e hâlinde bir tamlayıcı da istemektedir (*bir şeyi başka bir şeye katmak*). Fiilin söz konusu kullanımı ise, -e hâlindeki bir tamlayıcıyı kabul etmemektedir. Fiilin bu kullanımı, *kar-* fiilinin *Türkçe Sözlük*'te belirtilen özelliğiyle de örtüşmektedir. *Kar-* fiilinin de “harç karmak”, “boya karmak” gibi

¹⁷ G. Kyásowa vd., *age.*, s. 409.

¹⁸ N. A. Baskakov, *age.*, s. 136.

¹⁹ Türk Dil Kurumu, *Tarama Sözlüğü IV. Cilt, (2. Baskı)*, TDK Yay., Ankara 1996, s. 2263.

²⁰ M. Ş. Şirâliyev ve M. İ. İslamov, *Azerbaycan Dialektoloji Lügati I*, TDK Yay., Ankara 1999, s. 315.

²¹ Seyfettin Altaylı, *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü 1. Cilt*, TDK Yay., Ankara 2018, s. 1503.

kullanımlarının nesnesiz olduğu, sözlükte belirtilmiştir. *Kar-* fiilinin yaygın anlamı "karıştırmak" olduğundan; fiilin hamur, harç gibi şeyleri "karıştırmak" şeklinde kalıplaşmış olarak kullanıldığı düşünülebilir. *Kat-* fiilinin ise asıl anlamı "eklemek, ilave etmek, birleştirmek" olduğundan, özellikle *hamur kat-* ifadesinden hareketle, sözcüğün "karıştırmak", "yoğurmak" anlamında kullanılması, oldukça eski bir tarihi olduğu anlaşılan *kat- kar-* ikilemesini düşündürmektedir.

Sonuç

Dîvânu Lugâti't-Türk'te, diğer boyların ikilemeli olarak kullandığı bazı ifadeler yerine Oğuzların bu ikilemelerin sadece bir ögesini kullandıkları belirtilmiştir. Bu örneklerden biri; diğer boyların "kattı kardı" olarak ifade ettikleri eylem yerine, Oğuzların "kardı" dedikleri şeklindedir. Tarihsel ve çağdaş kullanımlarının gösterdiği üzere, *kat-* "bir şeyi bir şeye ilave etmek, eklemek" ve *kar-* "karıştırmak" fiillerinin bir araya getirilmesiyle kurulan bu ikilemenin, "önce bir şeyi başka bir şeye eklemek ve ardından bunları karıştırmak" şeklinde ifade edilebilecek bir derin yapıya sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bu ikilemeli yapıyı Oğuzların da kullanmış olduğu, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde tanıklanmış olmasından anlaşılmaktadır. *Kat-* fiilinin, Anadolu ağızlarında (Kastamonu) ve Azerbaycan Türkçesinde *hamur(u) kat-* ifadesindeki kullanımı, bu ikileme biçiminden eksiltme yoluyla ortaya çıkmış; sadece *kat-* fiili, ikilemenin tüm anlamını üstlenmiştir. Bu ikilemenin, "yoğurmak" anlamıyla açıklanması mümkündür. Aslında "hamur katmak"tan kasıt ne sadece hamura bir şey katmak ne de sadece yoğurmaktır. Tüm süreçleriyle bu işlemi tamamlayıp, hamuru hazır etmektir. Bu da, bu süreci ifade eden *kat- kar-* ikilemesindeki ikinci ögenin eksiltilmesiyle *kat-* fiilinin, zamanla ikilemenin tamamının anlamı içerir şekilde kullanılmasıyla açıklanabilir.

Bu tespitlerden yola çıkarak *Derleme Sözlüğü*'ne de şu katkılar yapılabilir:

Kat- (*gat-*) fiilinin bir anlamı, *hamur(u) kat-* (*gat-*) şeklinde; "yoğurmak", "hamur yapmak, hazırlamak" olarak verilebilir. "Karıştırmak" anlamı, sözcüğün bu kullanımını açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

Kar- (*gar-*) fiilinin anlamları arasına "yoğurmak" anlamı da eklenmelidir. Sadece "karıştırmak" anlamı, sözcüğün kullanımını açıklamakta eksik kalmaktadır.

Kaynakça

- Akalın, Şükrü Halûk, "Türkçede Eksilteli Yapıdan Sözlükselleşme", *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 31/2, 2014, s. 13-29.
- Akalın, Şükrü Halûk, "Türkçede Söz Yapım Yolları ve Sözlükselleşme", *XI. Milli Türkoloji Kongresi Bildirileri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay., İstanbul 2014, s. 831-841.
- Altaylı, Seyfettin, *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü 1. Cilt*, TDK Yay., Ankara 2018.
- Baskakov, N. A., *Gagauz Türkçesinin Sözlüğü*, Çeviren: İsmail Kaynak ve A. Mecit Doğru, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1991.
- Ercilasun, Ahmet B. - Akkoyunlu, Ziyat, *Dîvânu Lugâti't-Türk*, TDK Yay., Ankara 2015.
- Karaağaç, Günay, *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 2013.
- Korkmaz, Zeynep, "Kâşgarlı Mahmud ve Oğuz Türkçesi", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C. 1, TDK Yay., Ankara 2005, s. 241-253.
- Kyâsowa, G. vd., *Türkmen Dilinin Düşündürüşlü Sözlüğü I*, Ylym, Aşgabat 2016.
- Orucov, Əliheydar vd., *Azərbaycan Dilinin İzahlı Lügəti III. Cild*, Şərk-Qərb, Bakı 2006.

Şirəliyev, M. Ş. ve İslamov M. İ., *Azərbaycan Dialektoloji Lüğəti I*, TDK Yay., Ankara 1999.

Türk Dil Kurumu, *Tarama Sözlüğü IV. Cilt, (2. Baskı)*, TDK Yay., Ankara 1996.

Türk Dil Kurumu, *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, C. VI*, TDK Yay., Ankara 1993.

Türk Dil Kurumu, *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, C. VII*, TDK Yay., Ankara 1993.

<https://sozluk.gov.tr/>